

Franko Oreb

PROŠIRENJE CRVKE SV. DOMINIKA U SPLITU OD 1932—1934.

Pogled na crkveno-samostanski kompleks sa zapada (današnje stanje). Foto: Z. Buljević, Fototeka zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu

Dominikanski crkveno-samostanski kompleks je sagrađen na istočnoj strani srednjovjekovnog grada, izvan gradskih zidina, u neposrednoj blizini gradskih vrata (Srebrna vrata), na mjestu današnje glavne tržnice (pazara). U antičko vrijeme je na tom prostoru vjerojatno bila sagrađena starokršćanska crkva sv. Katarine, u srednjem vijeku (13. st.) gradi se domi-

nikanski samostan i crkva, koji egzistiraju nekoliko stoljeća, kada se pred turskom opasnošću sredinom 17. st. ruše, da bi se na tom prostoru sagradili bastioni i još prije toga lazareti. Kada je minula turska opasnost, samostan se ponovo gradi na istom mjestu. Od pada Mletačke Republike pa za vrijeme I austrijske vladavine, francuske okupacije i II austrijske vladavine samostan je često bio zaposjednut od vojničkih trupa. Koncem 18. i u početku 19. st. zbog nezavidne financijske situacije samostan je primoran iznajmljivati svoje samostanske prostorije, općini za potrebe škole, privatnicima za skladišta i dućane a često i vojnim vlastima, ukoliko ih sami nisu zaposjeli. Zbog toga je dolazilo do građevinskih zahvata i preinaka u samostanskim zgradama.

Još je šezdesetih godina prošlog stoljeća bilo aktualno pitanje izgradnje nove crkve i samostana. Sačuvan je i nacrt koji je izradio 1860. god. Dujam Marcocchia. Taj projekat nije bio realiziran. Godine 1931. inž. Kuzma Gamulin je izradio novi projekat crkve i samostana. Prema tom projektu trebala se postojeća crkva proširiti, izgraditi novi samostan, a uz samostan još jedna stambena zgrada. Postojeća crkva se ne ruši, već joj se s obje strane dograđuje po jedna lađa, širine 6 m. Isto tako se crkva proširuje iza glavnog oltara, prema istoku za 5 m. Uz crkvu se podiže novi zvonik visok 42 m. Južno od proširene crkve projektira se novi samostan s visinom od 4 kata, a od samostana prema istoku moderna stambena zgrada s 10 stanova te dućanima i kancelarijama u prizemlju. Na raspisani natječaj zidarske radove je dobilo građevno poduzeće inž. Žarka Deškovića, a nadzor nad radovima je trebao voditi projektant inž. K. Gamulin.¹⁾ Međutim, zbog financijskih teškoća ni ovaj projekt u cijelosti nije realiziran.

Prilikom ovih proširenja srušen je stari barokni zvonik, a postojeća barokna crkva je proširena na sjeveru i jugu za jedan brod tako da su probijeni zidovi na mjestima oltarskih niša (3 na sjevernom i 3 na južnom zidu), kroz koje se ostvarila komunikacija sa sjevernim i južnim pridodanim brodovima. Postojeći oltari su premješteni na unutarnje stijenke vanjskih zidova bočnih crkvenih lađa.²⁾ Proširenjem crkve srušeno je sjeverno samostansko krilo, na čijem je mjestu izgrađen južni brod crkve i uz njega novo samostansko krilo. Na taj način je uništen i dio samostanskog vrta. On je izgubio svoju intimnost, koja se može osjetiti na slici V. Draganje iz kraja prošlog stoljeća, a koja se čuva u Dominikanskom samostanu. Na isti način dio vrta je devastiran i rušenjem južnog samostanskog krila za vrijeme prošlog rata. Ono je poslije rata obnovljeno do visine prizemlja, slijedeći građevinsku liniju starog samostanskog krila. Služilo je za razna skladišta, da bi se šezdesetih godina preuredilo za samoposluge i prodavaonice prehrambenih artikala. Prilikom dogradnje sjevernog broda crkve uništen je i jedan mali park trokutastog oblika, koji se nalazio uz sjeverni zid stare crkve a koji se može vidjeti na starim gradskim planovima (npr. iz 1926).

Prilikom probijanja niša za proširenje crkve, uz kamene pilone, postavljena su pojačanja od armirano-betonskih stupova, koji nose uzdužne primarne nosače sa sekundarnim gredama. Na njima su postavljene betonske ploče bočnih crkvenih lađa. Najvjerojatnije su ovom prilikom izvršena pojačanja najgornjeg dijela bočnih zidova barokne crkve i to betonom sa vanjske strane. Na to ukazuje činjenica što su ovi zidovi gore deblji nego

Pogled na crkvu i samostan s istočne strane (prije proširenja). Arhiv dominikanskog samostana

u donjim nivoima. Ova se pretpostavlja za sada nije mogla provjeriti jer bi zahtijevala postavljanje skele i skidanje žbuke, pak će to trebati naknadno provjeriti. Nacrtima barokne crkve prije proširenja nisam mogao ući u trag, kao ni projektima proširenja crkve i samostana iz tridesetih godina. U Arhivu Dominikanskog samostana sačuvane su samo 2 fotografije sjeverne i zapadne fasade novoprojektiranog crkveno-samostanskog kompleksa.

Ukoliko se pronađu ostali nacrti postojećeg stanja i projekti proširenja, onda bi se moglo točno doznati na koji način su izvršena ta proširenja. Međutim, na temelju izjava starijih fratara,³⁾ koji se sjećaju tih radova na proširenju, zabilješki o. L Matijace,⁴⁾ te novinskih članaka⁵⁾ kao i analize nekih arhitektonskih i konstruktivnih elemenata u današnjoj crkvi, mogli bi s dosta vjerojatnosti tvrditi da je proširenje izvedeno onako kako smo prethodno opisali.

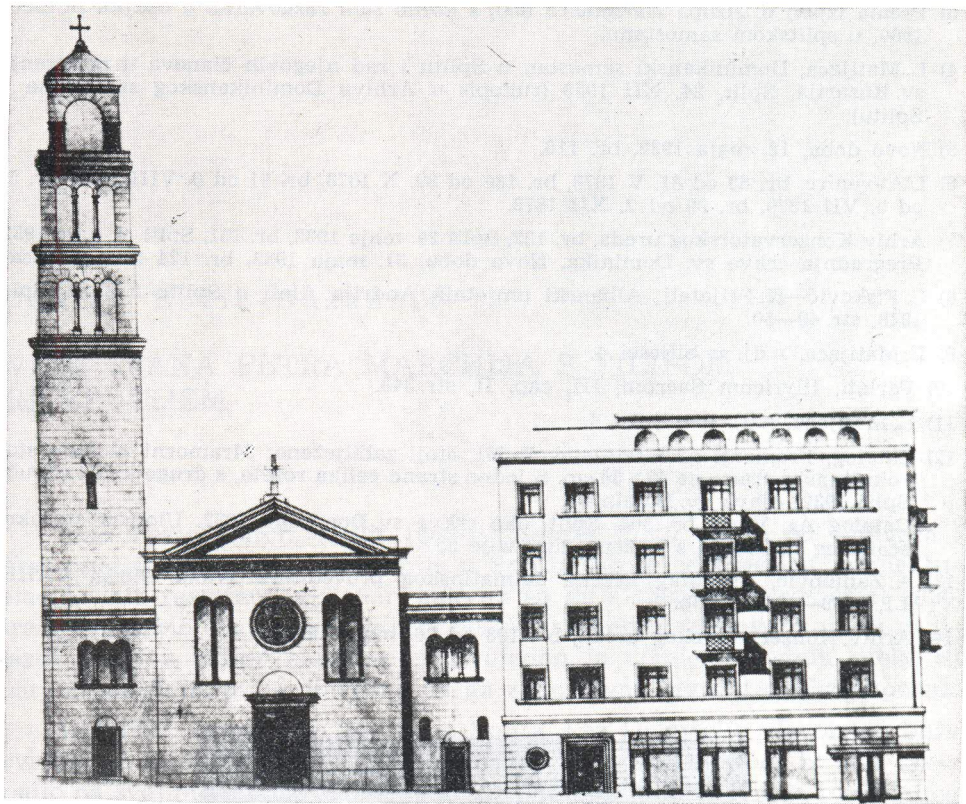
Dakle stara, jednobrodna barokna crkva ostala je sačuvana i inkorporirana unutar proširenja izvedenih od 1932—34.

Betonske dogradnje bočnih brodova crkve i nedovršenog zvonika, obložene kamenim pločama, u svojoj vanjštini po nekim elementima krovne profilacije i otvora usklađene su sa zapadnom fasadom crkve, koja posjeduje neke karakteristike eklekticizma s klasicističkim elementima u profi-

lacijama krovnog vijenca i zabata iz doba obloge ove fasade osamdesetih godina prošlog stoljeća.⁶⁾ Dogradnja sjevernog samostanskog krila je također izvedena od betona. Žbukana je i nije vidljiva s Hrvojeve ulice, međutim, s južne strane je uočljiva. Bočni brodovi crkve imaju ravni betonski strop. Ako se izvedbeni projekat uspoređi s današnjim stanjem, može se uočiti da je realizacija tek djelomično ostvarena. Naime, novoprojektirani samostan i stambena zgrada uz njega nisu ni izvedeni, dok je zamišljeni zvonik ostao nedovršen. Isto tako se može uočiti da se ni u onim izvedenim dijelovima crkve, samostana i zvonika nije poštivala ideja projektanta. To se lijepo može uočiti na zapadnoj fasadi crkve i zvonika, koji gledaju prema Hrvojevoj ulici. Naime, nisu izvedene zamišljene trifore na sjevernom i južnom brodu crkve, kao ni bifore na pročelnoj fasadi s jedne i druge strane rozete.

Prilikom rušenja baroknog zvonika 1932. pronađeno je nekoliko arhitektonskih ulomaka (kasnogotički pilastar s plitkom kaneliranom u vrhu zašiljenom nišom, iznad kojeg je poprsje anđela s kandelabrom u ruci, kao i 2 kapitela iste dobi), koji su bili uzidani kao spolije. Ove podatke su zabilježili Bulić i Karaman u spisima Konzervatorskog zavoda iz 1932, pripisujući te ulomke završenim dijelovima ograde pred kapelom sv. Katarine, koju je izradio majstor Andrija Aleši.⁷⁾ Fisković i Prijatelj uspoređuju ovaj pilastar, određujući i njegovu funkciju, sa sličnim u kapelama rapske katedrale.⁸⁾

Iste su godine prilikom kopanja temelja za proširenje crkve pronađeni grobovi sa sjeverne i istočne strane za koje Matijaca veli da su to bili zajednički grobovi bratovštine sv. Katarine.⁹⁾ Farlati, opisujući reambulaciju dobara splitskog nadbiskupa iz 1397, također spominje groblje.¹⁰⁾ Istom prigodom je na istočnoj strani bila pronađena i polukružna apsida, koja bi mogla pripadati starokršćanskoj crkvi.¹¹⁾ Prema podacima iz starijih kataloga Arheološkog muzeja u Splitu, iste godine su u muzej dospjela i 2 starokršćanska ulomka (dio tranzene i sarkofaga), s oznakom lokaliteta crkva ili oko crkve sv. Dominika.¹²⁾ Povezujući ove podatke s navodima o L. Matijace o nalazu apside, dodajući k tome i još neke druge argumente, koji će biti izloženi nekom drugom zgodom, s više vjerojatnosti se može pretpostaviti da je na tom položaju postojala jedna starokršćanska crkva. Naravno, da bi arheološka istraživanja unutar crkve sv. Dominika ili oko nje, rajriješila neke dileme, odnosno potvrdila ili odbacila predloženu pretpostavku. Prilikom kopanja temelja za nove općinske dućane, na istočnoj strani crkveno-samostanskog kompleksa, naišlo se u svibnju 1934. god., nešto malo ispod površine, a na oko 5,90 m udaljenosti od sadašnjeg istočnog zida crkve i samostana, na neke stare zidove, o kojima piše A. Zaninović. Zaninović daje i poblizi opis tih nalaza, navodeći da je istočni zid išao po prilici od sredine sadašnje dominikanske kapele na udaljenosti od 5,90 m prema jugu u dužini od 11,50 m. Prema njegovom mišljenju ti zidovi pripadaju staroj dominikanskoj crkvi ili samostanu. U rovu iskopanom za spomenute temelje nađen je uz onaj otkriveni istočni zid (s unutarnje strane, koja je bila ožbukana) oveći komad debelog granitnog stupa (50×150 cm) i više ljudskih kostiju. Na južnom dijelu otkrivenog zida s njegove unutarnje strane pronađen je i mali sarkofag u kojem je 1532. bila sahranjena Lucijeta, kćerka dalmatinskog providura Ivana Dieda, do tada nepoznatog u popisu mletačkih providura u Dalmaciji, o čemu svje-

Ing. K. Gamulin: Projekt za novi crkveno-samostanski kompleks, s pogledom na zapadnu fasadu 1931. Arhiv dominikanskog samostana

doći latinski epitaf urezan na rub pokrova te prednjoj i desnoj strani sarkofaga. O ovom nalazu uz tumačenje natpisa piše A. Zaninović.¹³⁾ U spisima pak Konzervatorskog zavoda iz 1934. god,¹⁴⁾ navodi se da ostatak zida, koji ima pravac od sjeverozapada prema jugoistoku, pripada unutarnjem zidu mletačkih bastiona iz 17. st. i to baš onog dijela koji se zvao cortina Corner, što nam se čini prihvatljivije.

BILJEŠKE

- 1) Izgradnja crkve i samostana sv. Dominika, Novo doba, 12. maja 1932, br. 110, Inž. K. Gamulin je u suradnji s arh. Zlatiborom Lukšićem projektirao četverokatnu uglovnicu Osiguravajuće zadruge «Croatia» (danas banka), sagrađenu od 1929—30. Isto tako radio je arhitektonski snimak kompleksa crkve-tvrđave u Jelsi na Hrvatu.
1937. god. izradio je nacrt za novu sakristiju na južnoj strani stolne crkve u Splitu.
- 2) Arhiv Konzervatorskog ureda, br. 200, Split 21. XII 1934.

- 3) Prema izjavi o. Josipa Karninčića (83), s kojim sam razgovarao u ožujku mjesecu 1980. u splitskom samostanu.
- 4) L. Matijaca, Dominikanski samostan u Splitu i rad njegovih članova u proširenju sv. Ruzarija, Split, 24. XII 1953 (rukopis u Arhivu Dominikanskog samostana u Splitu).
- 5) Novo doba, 12. maja 1932, br. 110.
- 6) L'Avvenire, br. 65 od 31. V 1878, br. 130 od 30. X 1878, br. 91 od 6. VIII 1880, br. 59 od 5. VII 1879, br. 99 od 7. XII 1879.
- 7) Arhiv Konzervatorskog ureda, br. 122, Split 24. maja 1932, br. 131, Split, 9. juna 1932. Pregradnja crkve sv. Dominika, Novo doba, 31. maja 1932, br. 124 (bez potpisa).
- 8) C. Fisković—K. Prijatelj, Albanski umjetnik Andrija Aleši u Splitu i Baru, Split 1948, str. 49—50.
- 9) L. Matijaca, n.dj. u bilješki 4.
- 10) Farlati, Illyricum Sacrum, III, cap. II, str. 343.
- 11) L. Matijaca, n.dj. u bilješki 4.
- 12) Catalog, Framenti architetonici, E-561, stoji zabilježeno: Mramorni ulomak starokršćanske tranzene 48×36 cm. S jedne strane velika rozeta, s druge križ i obruč. Split 1932, crkva sv. Dominika.
Catalog A₂, Varia br. 305, Split, oko crkve sv. Dominika 1932. Ulomak starokršćanskog sarkofaga s križem, dimenzije 55×47 cm.
- 13) A. Zaninović, Sarkofag kćerke dalmatinskog proveditura Ivana Dieda, VAHD, LI, 1930—1934 (1940).
- 14) Arhiv Konzervatorskog ureda, br. 108 od 26. maja 1934.

